

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження

Старинської Олени Віталіївни

«Психологічні основи розвитку соціального інтелекту

здобувачів вищої освіти», представленого

на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук

зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертацію О.В. Старинської присвячено теоретико-методологічному й емпіричному дослідженню проблеми розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти. Доцільно відзначити актуальність теми дослідження. Хоча психологи проводили наукові дослідження різних аспектів соціального інтелекту здобувачів освіти, проте вони не стосувалися обґрунтування теоретико-методологічних засад вивчення розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами і здобувачів вищої освіти з нормотиповим розвитком. Тому дисертаційне дослідження вирізняє актуальність і безперечна науково-практична цінність для сучасної вітчизняної психологічної науки.

Дослідження виконано згідно з комплексною темою кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету «Інновації в підготовці майбутніх фахівців до психолого-педагогічної діяльності в спеціальній та інклюзивній освіті» (Державний реєстраційний номер: 0122U200328) та в межах проєкту Національного фонду досліджень України 2022.01/0010 «Дизайн інклюзивного освітнього середовища закладу вищої освіти», що реалізовувався Бердянським державним педагогічним університетом за конкурсом «Наука для відбудови України у воєнний та повоєнний періоди».

Дисертацію вирізняє логічність і структурованість. Чітко визначено об'єкт, предмет і завдання дисертаційного дослідження, що дозволило

досягти його мети, перевірити і підтвердити припущення.

Основний зміст дисертації розкрито в п'яти розділах і висновках.

У першому розділі, внаслідок ґрунтовного аналізу вітчизняної і зарубіжної наукової літератури, презентовано теоретико-методологічні основи дослідження соціального інтелекту особистості. А саме – висвітлено результати теоретичного аналізу щодо змісту поняття «інтелект» для уточнення сутності й структури основного поняття дослідження – «соціальний інтелект», як складного інтегрованого комплексу здатностей особистості пізнавати і вирішувати такі завдання, котрі визначають успішність взаємодій із іншими людьми. А саме – здатностей особистості розуміти різні життєві ситуації, невербальну і вербальну поведінкову експресію інших людей та прогнозувати їхню поведінку, котрі віднесено до когнітивного, емоційного і поведінкового компонентів соціального інтелекту. Схвальної оцінки заслуговує й зіставлення дисертанткою сутності, структури й функцій соціального та емоційного інтелекту.

У другому розділі розкрито результати теоретичного аналізу наукових праць, котрі присвячувалися окремим аспектам проблеми соціального інтелекту здобувачів освіти з особливими освітніми потребами і нормотиповим розвитком. Результати проведеного аналізу дозволили виявити недостатнє вивчення проблеми розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами й нормотиповим розвитком. Також у цьому розділі подано розуміння сутності поняття «соціальний інтелект здобувачів вищої освіти» як складного інтегрованого комплексу знань і здатностей пізнавати й вирішувати необхідні завдання, котрі забезпечують досягнення ними успіху у взаємодіях із іншими людьми і сприяють ефективності процесу їхньої адаптації в різних життєвих ситуаціях. Високої оцінки заслуговує обґрунтування наукового підходу і моделі розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти, що суттєво підвищує теоретичне значення дослідження.

У третьому розділі описано етапи і методичний комплекс та подано

ретельно проаналізовані й статистично підтверджені результати емпіричного дослідження особливостей соціального інтелекту здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами і нормотиповим розвитком. Важливим результатом є емпіричне встановлення нерівномірності розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами та з нормотиповим розвитком. Не менш важливим результатом є статистичне підтвердження впливу соціального інтелекту на соціально-психологічну адаптацію досліджуваних.

У четвертому розділі висвітлено результати емпіричного дослідження соціальних і психологічних чинників та психологічних механізмів розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти, як із особливими освітніми потребами, так і з нормотиповим розвитком. Емпірично встановлено і статистично підтверджено, що соціальні чинники розвитку соціального інтелекту досліджуваних – гендер і академічна успішність, психологічні – локус контролю і мотивація до успіху. Психологічними механізмами розвитку соціального інтелекту досліджуваних визначено емпатію, емоційну саморегуляцію і самомотивацію. Щодо такого психологічного механізму, як рефлексія, виявлено, що у здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами – це всі її види (системна рефлексія, інтроспекція, квазірефлексія); у здобувачів вищої освіти з нормотиповим розвитком – системна рефлексія.

У п'ятому розділі дисертації розкрито психологічні умови, змістові й процесуальні аспекти та результати апробації психологічного супроводу розвитку соціального інтелекту в здобувачів вищої освіти. Обґрунтовано психологічні умови, засадничими для яких стали положення гуманістичного й особистісно-орієнтованого підходів. Доведено важливість психологічного супроводу і доцільність проведення тренінгу з розвитку соціального інтелекту в здобувачів вищої освіти. Досить повною мірою розкрито мету, завдання і зміст тренінгу. Доцільно відзначити, що основними конструктами тренінгу є інтенсифікація психологічних умов і активізація психологічних механізмів розвитку соціального інтелекту в здобувачів вищої освіти. Подано

ретельно проаналізовані результати апробації психологічного супроводу, ефективність котрого підтвердили позитивні кількісні й якісні зміни, що відбулися в експериментальній групі на противагу контрольній, як щодо здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, так і щодо здобувачів вищої освіти з нормотиповим розвитком. Не менш важливо підкреслити й практичну значущість розроблених методичних рекомендацій психологам, викладачам і кураторам академічних груп із розвитку соціального інтелекту в здобувачів вищої освіти.

Висновки синтезують основні теоретичні й емпіричні результати дослідження та засвідчують досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і підтвердження припущень дослідження.

Основні положення і результати дисертації відображено в 47 публікаціях (з них 31 одноосібна). Слід відзначити, що 23 публікації відображають основні наукові результати дисертації (серед них – монографія і розділ монографії; статті у наукових фахових виданнях України; закордонних наукометричних виданнях, що індексуються в Scopus і Web of Science; стаття в зарубіжному періодичному фаховому виданні іншої держави, що входить до Європейського Союзу). Також основні теоретичні й практичні положення обговорювалися та дістали схвалення на Міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст реферату відображає основні положення дисертації.

Щодо належного рівня наукової культури дисертантки свідчить логічна структурованість теоретичного й емпіричного матеріалу, відповідність об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження. Посилання на використані джерела в тексті роботи підтверджує академічну доброчесність дисертантки.

Організаційно-методичні засади проведеного дослідження розкрито повною мірою на високому фаховому рівні. Стиль викладу матеріалів досліджень, наукових положень і висновків доступний для сприйняття. Застосування математичної статистики дозволило забезпечити надійність і вірогідність отриманих результатів.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження підтверджує його безперечну наукову новизну, адже вперше: уточнено сутність і структуру соціального інтелекту та соціального інтелекту здобувачів вищої освіти; теоретично й емпірично вивчено особливості соціального інтелекту здобувачів вищої освіти, як із особливими освітніми потребами, так і з нормотиповим розвитком; обґрунтовано науковий підхід і вибудовано модель розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти; емпірично встановлено психологічні й соціальні чинники і психологічні механізми розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти, як із особливими освітніми потребами, так і з нормотиповим розвитком; розроблено й апробовано психологічний супровід розвитку соціального інтелекту в здобувачів вищої освіти.

Практичне значення результатів дослідження стосується їхнього застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти, зокрема під час викладання «Вікової психології», «Педагогічної психології», «Психології особистості» тощо) і під час психологічного супроводу розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти, як із особливими освітніми потребами, так і з нормотиповим розвитком.

Дисертація є самостійним і завершеним дослідженням, проте вважаємо за необхідне висловити певні зауваження і побажання, котрі будуть сприяти подальшому аналізу досліджуваної проблеми:

1. Матеріал першого розділу доцільно було б подати більш стисло, не вдаючись до деталізації положень наукових напрямків вивчення інтелекту, соціального інтелекту та емоційного інтелекту в зіставленні із соціальним. Натомість на рівні теоретичних узагальнень доцільно було б більше уваги звернути на функції соціального інтелекту в різних соціокультурних умовах.

2. Вивчаючи розвиток соціального інтелекту здобувачів освіти в теоретичній частині дисертації, дисертантці слід було б більш детально висвітлити положення генетичного підходу.

3. В п'ятому розділі дисертації також описано особливості організації й проведення, завдання і структуру тренінгу з розвитку соціального інтелекту в

здобувачів вищої освіти. Однак варто було б більшою мірою описати тренінгові заняття.

4. Практичне значення мають розроблені методичні рекомендації психологам, викладачам і кураторам академічних груп із розвитку соціального інтелекту в здобувачів вищої освіти. Тому рекомендуємо, по можливості, опублікувати їх у майбутньому.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальну високу оцінку дисертаційного дослідження.

Отже, з огляду на зазначене вважаємо, що дисертація «Психологічні основи розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України №1197 від 17 листопада 2021 р.) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертаційних досліджень, а її авторка – Старинська Олена Віталіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
Мукачівського державного
університету

Інокентій КОРНІЄНКО

Підпис Інокентія Корнієнка засвідчую

Учений секретар

Мукачівського державного університету

Оксана КОРОЛОВИЧ